

Ο Joker και η σήψη μέσα από τον καθρέφτη.

Γράφει ο Μάριος Νοβακόπουλος, διεθνολόγος – μεταπτυχιακός φοιτητής
Βυζαντινής ιστορίας.

Η πρόσφατη ταινία “Joker” συνάρπασε το κοινό και εξελίσσεται σε μία από τις μεγαλύτερες κινηματογραφικές επιτυχίες της προσφάτου ιστορίας. Η εξαιρετική ερμηνεία του Joaquin Phoenix, η μουσική επένδυση, η καταθλιπτική ατμόσφαιρα της Γκόθαμ (δηλαδή Νέα Υόρκη 1970-80) και η μεταποίηση ενός μύθου των κόμικς σε μία πλήρη ανθρώπινη προσωπικότητα έχουν δικαίως επαινεθεί. Πάρα πολλοί όμως, τόσο κριτικοί και δημοσιογράφοι όσο και το απλό κοινό, έχουν δώσει μεγάλη βάση στα κοινωνικά και πολιτικά μηνύματα της ταινίας.

Το γεγονός ότι πρωταγωνιστεί ένας ψυχικά διαταραγμένος άνθρωπος που καταλήγει στη βία, γενόμενος παραλλήλως το ακούσιο έμβλημα ενός λαϊκού κινήματος, τραυμάτισε πολλές ευαίσθητες χορδές στα κατεστημένα media και τις πολιτιστικές ελίτ. Για να πάρουμε μόνο μερικούς τίτλους από το CNN, η ταινία «δοξάζει έναν δολοφόνο και θα μπορούσε να επηρεάσει παρόμοιες επιθέσεις και «επικυρώνει την πικρία των λευκών ανδρών που οδήγησε την άνοδο του προέδρου Trump στην εξουσία». Αν και δεν δικαιώνεται ηθικά εν τέλει, σίγουρα ο χαρακτήρας του πρωταγωνιστή Arthur Fleck παρουσιάζεται με κατανόηση, ιδίως για τα δεινά του. Αυτό, λένουν ορισμένοι κριτικοί, δίνει ένα ίνδαλμα στις υποτιθέμενες στρατιές μοναχικών, αντικοινωνικών και μισογύνηδων

λευκών, νέων ανδρών που είναι έτοιμοι να προκαλέσουν το επόμενο mass shooting ως τελευταία έξοδο. Ίσως να είναι η αναμενόμενη αντίδραση μίας κοινωνίας που τα τελευταία χρόνια έχει θρηνήσει εκατοντάδες θύματα από τυφλές επιθέσεις ψυχασθενών με όπλα, εξ ου και οι προειδοποιήσεις του στρατού και η παρουσία αστυνομικών σε πολλές προβολές του Joker. Ίσως πάλι να είναι άλλο ένα βήμα προς την περιθωριοποίηση και απαξίωση μίας κατηγορίας ανθρώπων που υπό άλλες συνθήκες θα μπορούσε να ήταν καθ' όλα παραγωγική και ενσωματωμένη, με βασικά επιβαρυντικά στοιχεία την δυστυχία και δυσπραγία της.

Παρά αυτές τις ανησυχίες, η ταινία είναι τόσο προσεκτική όσο και εκλεκτική για την προέλευση και την κατεύθυνση του πολιτικού της σχολιασμού. Ορισμένοι την είδαν σαν ένα αντικαπιταλιστικό μανιφέστο: οι μαζικές και βίαιες διαδηλώσεις του απλού κόσμου της Γκόθαμ εναντίον των πλουσίων, η κοινωνική επιδοκιμασία του φόνου των νεαρών «γιάπηδων» στο μετρό και ο σκληρός εργοδότης αποτελούν εικόνες της συνήθους αριστερής κριτικής. Οι περικοπές κοινωνικών δαπανών που αφήνουν τον Arthur δίχως καμία ψυχιατρική υποστήριξη, η ταξική έπαρση του Thomas Wayne (μία περσόνα που θυμίζει έντονα τον Donald Trump) και τα πλακάτ “eat the rich” και “resist” των διαδηλωτών, δείχνουν να διαμορφώνουν μία κριτική του νεοφιλελευθερισμού και των διογκουμένων ανισοτήτων. Η λύση για τα βάσανα του Arthur θα ήταν ένα εκτενέστερο κοινωνικό δίκτυ ασφαλείας, πληρέστερες και πιο γενναιόδωρες υπηρεσίες προνοίας.

Από την άλλη πλευρά, μεγάλο μέρος της «δεξιάς» δέχθηκε την ταινία με αλαλαγμούς: επιτέλους, μία ταινία που δεν προβάλλει μονόπλευρα «προοδευτική προπαγάνδα», επιτέλους, κάτι μιλά στις ψυχές τους! Από μία συγκεκριμένη σκοπιά, η Γκόθαμ αποτελεί εικόνα του σύγχρονου κόσμου που τόσο απεχθάνεται ο συντηρητικός. Είναι μία απάνθρωπη μεγαλούπολη, δίχως κοινότητες και δεσμούς να δώσουν κατάφύγιο στους ανθρώπους. Όπως και στην πραγματικότητα, τα ΜΜΕ παραπληροφορούν και προσφέρουν στις μάζες μηδαμινής ποιότητας σκουπίδια για ψυχαγωγία. Το κοινωνικό κενό δεν μπορεί να αναπληρώσει το κράτος, όσα χρήματα και να ρίξει κανείς προς αυτήν την κατεύθυνση: ακόμη και όταν η ασφάλιση του Arthur κάλυπτε τις συνεδρίες με την ψυχίατρο, εκείνη τον αντιμετώπιζε ψυχρά και διεκπεραιωτικά, με πλήρη αδιαφορία – όπως και όλος ο κόσμος. Εμφανίζεται ένα κράτος ανεύθυνο, το οποίο έδωσε για υιοθεσία ένα παιδί σε μία γυναίκα

ψυχιατρικά ασθενή (έτσι φαίνεται τουλάχιστον, διότι στον τομέα της προελεύσεως του Arthur η ταινία αφήνει επί τούτου αμφιβολίες), η οποία στη συνέχεια το άφησε έρμαιο στην βία των διαδοχικών συντρόφων της – διατρανώνοντας το κενό που άφησε η αποσύνθεση της παραδοσιακής οικογενείας. Άλλωστε ο πρωταγωνιστής αναζητά καθ' όλην τη διάρκεια της ταινίας ένα πατρικό πρότυπο. Ο μηδενισμός του Joker – αν και δηλωμένα μη πολιτικός – άγγιξε πολλούς ανθρώπους πλήρως φοβισμένους και αηδιασμένους από τις κοινωνικές, πολιτικές και πολιτισμικές συνθήκες στην σημερινή Δύση. Ο φόβος αυτός μπορεί να προκύπτει από τα εργασιακά και τα οικονομικά μέχρι τις σχέσεις των φύλων, την οικογένεια και την τεχνολογία.

Αυτές οι δύο αναγνώσεις απέχουν η μία από την άλλη λιγότερο από όσο νομίζουν. Η ταινία σαν σύνολο, αλλά και ο ίδιος ο Arthur Fleck – Joker λειτουργούν ως ένας καθρέφτης των συγχρόνων κοινωνιών: το ίδιο το αποστεωμένο και αδύναμο σώμα του πρωταγωνιστή αποπνέει ασθένεια (στερητικό α + σθένος, αδυναμία), όπως και η ίδια η Γκόθαμ που πνίγεται στα σκουπίδια ένεκα της απεργίας των καθαριστών. Ο άνθρωπος που εν τέλει θα βυθίσει (μάλλον τυχαία) την ζοφερή μητρόπολη σε χάος με τους φόνους του είναι ένα ακραίο παράδειγμα, τόσο για το ξέσπασμα του όσο και για τα προβλήματα του. Όμως η γενικότερη κατάσταση του, η κοινωνική απομόνωση, τα άθλια οικονομικά, η εργασιακή ανασφάλεια, η παγίδευση μέσα σε ένα δυσλειτουργικό, νοσηρό οικιακό περιβάλλον, αντικατοπτρίζει εκατομμύρια άλλες περιπτώσεις νέων (κυρίως αλλά όχι μόνο ανδρών), οι οποίοι διαπιστώνουν πως δεν έχουν κανένα μέλλον. Δεν είναι θέμα μόνο οικονομικό, παρ' ότι η ταινία ορθώς δίνει μεγάλη βάση στην συγκεκριμένη πτυχή. Είναι θέμα ατομικής και συλλογικής ταυτότητας, ευρέσεως της θέσεως εκάστου στον κόσμο, ανθρωπίνων σχέσεων. Δίχως μεγάλες αφηγήσεις ή τις παραδοσιακές δομές (ενίοτε καταπιεστικές αλλά σίγουρα ανθεκτικές και νοηματικά πλήρεις) επέρχεται μία αργή εσωτερική παρακμή, όσο και εάν οι δείκτες μπορεί να φαίνονται αξιοπρεπείς.

Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι έχει γίνει υπερανάλυση της ταινίας, πέραν των προσδοκιών των συντελεστών της. Αυτό όμως συμβαίνει σε κάθε έργο τέχνης και δεν αποτελεί πρόβλημα, αλλά αντιθέτως προβλεπόμενη και θετική ιδιότητα του κοινωνουμένου πολιτισμού. Τέτοια έργα λειτουργούν σαν ένας μαγικός καθρέφτης: καθείς βλέπει αυτό που θέλει

ή αυτό που ο ίδιος είναι, σε ποικίλους βαθμούς παραμορφώσεως. Άλλοι βλέπουν την επερχόμενη επέλαση των μισανθρώπων, άλλοι τον εξωραϊσμό της βίας και της παραφροσύνης, τρίτοι ένα αγαπητό ειδώλιο των καημών τους. Τα ΜΜΕ και η πολιτική τάξη αντιδρούν με σκεπτικισμό ή εχθρότητα απέναντι σε μία ταινία που διαλύει τις ψευδαισθήσεις του «όλα καλά θα πάνε», σε μια εποχή που οι ραγδαίες μεταβολές δημιουργούν μία ροή γεγονότων όλο και πιο ακατανόητη.

Ή όπως ρωτάει ο ίδιος ο Arthur Fleck:

«Είναι η ιδέα μου ή ο κόσμος όσο πάει και γίνεται πιο τρελός;».

Από την εφημερίδα Ρήξη, Νοέμβριος 2019 (φ. 155)

Πηγή : www.antibaro.gr/article